

УДК 72.01

д. арх., професор Івашко Ю.В.,
Київський національний університет будівництва та архітектури,
к. арх., доцент Ніколаєнко В.В.,
Полтавський національний технічний
університет імені Юрія Кондратюка

ДОСЛІДЖЕННЯ БУДИНКУ НА ВУЛ. ЛІДОВА, 6 (1889, перебуд. 1910-х р.) В м. ПОЛТАВА

Описується історія будинку по вул. Лідова, 6 в Полтаві, його власники, аналізується його архітектура.

Ключові слова: доба модерну, Полтава, архітектура.

Більшість об'єктів модерну України – це прибуткові будинки, тоді як особняків модерну відомо значно менше. Якщо про особняки Вінниці чи про особняки України в стилі українського модерну написано досить багато, то про особняки Полтави, які не належать до українського модерну, за межами Полтави нічого не відомо, та й в самій Полтаві ці свідчення обмежуються переважно електронними ресурсами. Саме тому тема популяризації забудови Полтави доби модерну є актуальною з урахуванням того факту, що ця забудова становить значну частину історико-архітектурної спадщини Полтави.

Характерним зразком особнякової забудови Полтави доби модерну є будинок на вул. Лідова, 6 [3-8]. За історичними свідченнями, цей будинок був зведений у 1889 році, однак ім'я архітектора не збереглося, відомо лише, що першим власником особняка був купець-винороб [3-8]. За однією з поширених версій, перший власник втілював на головному фасаді свою професію: в центральній частині вбачають і силует пляшки вина, і пробку від шампанського, а з будинку і досі є вхід до винних погребів, які простираються аж до колишньої будівлі Дворянського і Селянського банку (тепер СБУ) [3-8]. Зараз вхід до погребів завалений.

Втім, стилістика головного фасаду особняка задає багато питань, і головне з них: чому стиль головного фасаду будинку так нагадує своїм декором декор модерну, який у 1889 році ще не сформувався остаточно навіть у Європі? Можливо, наступний власник перебудував вже існуючий особняк в стилістиці модного на той час модерну, адже така практика була дуже поширеною: на первісний фасад «навішувався» декор модерну.

Наступним власником особняка на вул. Лідова, 6 став Павло Петрович Ганько, досить відома в Полтаві особа. Як свідчать історичні джерела, Павло Петрович був корінним полтавчанином, походив із шляхетної дворянської

родини, мав шість братів і сестер [3-8]. Його мати Єлизавета Єлісеївна була смольнянкою, закінчила Смольний інститут в Петербурзі з шифром, «однією з шести кращих учениць», тобто з золотим вензелем у вигляді ініціалу імператриці Катерини II, який носили на білому банті з золотими смугами. Мати намагалася дати кращу освіту і дітям: старша сестра Павла Петровича Варвара закінчила Полтавський інститут шляхетних дівчат (тепер це головний корпус Полтавського національного технічного університету імені Юрія Кондратюка), можливо, так само, як і дві інші сестри Анна і Зінаїда. В подальшому інші представники роду Ганько проявили себе в галузі народної освіти Полтави [3-8].

Брат Павла Петровича Євген Петрович Ганько народився в 1859 році, в 1877 році закінчив Полтавську Петровську військову гімназію, а згодом – Олександрівське військове училище, став офіцером, а згодом в 1890 році і штабс-капітаном 9-ої артилерійської бригади [3-8]. В 1891 році Є.П. Ганько перейшов на службу по Міністерству внутрішніх справ, в період з 24.01.1896 р. по 01.12.1902 року займав посаду земського начальника, з 17.12.1902 по 11.04.1911 був головою Полтавської губернської земської управи.

На честь нової посади Є.П. Ганько як члена Полтавської губернської земської управи 11 квітня 1911 року в приміщенні Полтавської повітової земської управи було його святкове вшанування на тлі декорованої традиційними рослинами і квітами та святкового столу зали [3-8]. З текстів вітальних промов і кількості запрошених осіб (150 чоловік) видно, що Є.П. Ганько активно впливав на земське життя, сприяв розвитку медицини, збільшенню кількості лікарів і фельдшерів, хіба не вдвічі збільшив кількість земських шкіл, відкривав кустарно-учбові майстерні для широких верств населення, покращив роботу земської пошти та телефону, втричі збільшив річний земський бюджет [3-8]. Він вважав справу народної освіти справою особливої важливості. До речі, правонаступником Євгена Петровича на посаді голови Полтавської повітової земської управи якраз і став його рідний брат Павло Петрович, тому член управи Я.В. Штурм завершив своє вітання відомими французькими словами «Король умер, да здравствует король», тим самим підкриливши спадкоємство посади від одного члена шанованої родини до іншого [3-8]. Як видно по спогадах церемонії вшанування в «Полтавському віснику», Є.П. Ганько користувався любов'ю і повагою оточуючих, був людиною чуйною, розумною, щирою та відвертою.

Євген Петрович і Павло Петрович Ганько були родичами відомого письменника Валентина Катаєва, двоюрідними братами його тітки. Як писав в своїх спогадах Валентин Катаєв: «Я хорошо помню этого Евгения Петровича. Он был большой барин, любил путешествовать по разным экзотическим

странам и несколько раз, возвращаясь на кораблях добровольческого флота из Китая, Гонконга, Египта или Индии, проездом через Одессу в Полтаву неизменно наносил нам семейный визит, привозя в подарок разные диковинные сувениры: японские лакированные пеналы, страусовые яйца и перья, циновки, плетённые из тончайшей египетской соломы, портсигары, украшенные изображением священного жука-скарабея» [3-8].

Племінником Є.П. Ганько був і брат Валентина Катаєва Євген Петров (Євген Катаєв), співавтор І. Льфа в написанні роману «Дванадцять стільців». В образі Іполіта Матвійовича Вороб'янінова він змалював саме Євгена Петровича. Як писав про дядька Євген Петров, «мой дядька, Евгений Петрович Ганько... Бывший председатель Полтавской уездной земской управы...Его пенсне, его густые усы... милейший человек! Любил щегольнуть и пустить барышням пыль в глаза. Когда мы приезжали в Полтаву, я сидел у него на коленях...» [3-8].

В Полтаві Євген Петрович жив на вул. Ново-Кременчужській, 4 (Лідова), «в удобном кирпичном особняке, построенном в украинском стиле, окруженном тенистом полтавским садом...». Особняк не зберігся, на його місці знаходиться стадіон спортивного товариства «Динамо». Зберігся особняк його брата Павла Петровича – по вул. Лідова, 6, про який і іде мова в статті. Саме в особняках братів Ганько часто гостювали з батьками брати Катаєви – Валентин і Євген [3-8].

Павло Петрович як голова повітової земської управи, на відміну від брата, який зосередив увагу на стані освіти і медицини, звернув увагу на аграрний сектор, мав звання професора, був агрономом, керівником Полтавського сільськогосподарського товариства, редактором журналу «Хуторянин». Доля його невідома: за одними з джерел його репресували, за другими – він помер в еміграції. Рік і його обставини смерті не відомі [3-8].

Натомість його брата Євгена Петровича репресії не торкнулись, він спокійно помер у полтавському особняку, за спогадами В. Катаєва, в 1942 році, при німецькій окупації, зовсім хворим і немичним, розглядаючи старі номери французького журналу «Ревю де Дю Монд» чи милуючись безцінною колекцією марок [3-8]. Схоже, дітей у нього не було: спочатку жив з рідною сестрою Зінаїдою, а після її смерті до нього переїхала вести господарство двоюрідна сестра Єлизавета Петрівна Бачей. Вона ненадовго пережила Євгена Петровича і закінчила життя у самотності, переселена німцями до зруйнованого флігеля [3-8].

Особняк П.П. Ганько зберігся, в 1960-х роках в ньому розташовувалась дитяча музична школа, згодом приваблива архітектура спонукала до відкриття кількох ресторанів, УВС, відділення ДАІ. Тут періодично знаходився

паспортний стіл, відділ капітального будівництва, а з 1989 року постійно діє національний музей органів внутрішніх справ.

Зараз це відремонтований Г-подібний в плані будинок з кількома виставковими залами. Композиція головного фасаду – центральносиметрична, головна вісь проходить через вхід, обрамований ліпним фітоморфним декором модерну, кругле вікно і слухове віконце, над яким розташований трикутний декорований щипець (рис.1,2). Площинний фасад акцентований кількома пілястрами невеликого виступу.

Рис. 1. Будинок по вул. Лідова, 6 (фото М. Белінської 2016 р.)

Рис. 2. Елементи фасаду будинку по вул. Лідова, 6 (фото М. Белінської 2016 р.)

Особняк на вулиці Лідова, 6 не справив такого значного впливу на формування української архітектури доби модерну, як Полтавське губернське земство чи каплиця св. Юрія Переможця. Це був типовий зразок провінційного модерну без зайвих претензій і з присутністю спрощених мінімізованих ознак модерну. Проте він є невід'ємною складовою історичної забудови Полтави доби модерну, навіть більш характерною, ніж поодинокі «знакові» об'єкти-символи «українського стилю».

Література

1. Полтавщина: Енциклопедичний довідник / За ред. Кудрицького А.В. – К. : «УРЕ» ім. М.П. Бажана, 1992. – 1024 с.
2. Ясиевич В.Е. Архитектура Украины на рубеже XIX – XX веков / В.Е. Ясиевич. – К. : Будивельник, 1988. – 184 с.
3. <http://poltava-arenda.com.ua/read/predvoditel-dvorjanstva-ippolit-matvee> [Електронний ресурс].
4. <https://ru.wikipedia.org/wiki/>[Електронний ресурс].
5. <http://www.golos.com.ua/>[Електронний ресурс].
6. <http://maloros.org/v-fokuse/avtory/3539-eti-tainstvennye-i-zagadochnye-12-stulev>[Електронний ресурс].
7. http://histpol.pl.ua/ru/?option=com_content&view=article&id=803[Електронний ресурс].
8. http://histpol.pl.ua/ru/?option=com_content&view=article&id=5782[Електронний ресурс].

Аннотация

В статье описывается история дома на ул. Лидова, 6 в Полтаве, его владельцы, анализируется его архитектура.

Ключевые слова: период модерну, Полтава, архитектура.

Annotation

In article were described the history of the house at Lidova Str. in Poltava, its owners, were analyzed its architecture.

Key words: Art Nouveau period, Poltava, architecture.